

جنگ باعث کنش هیجانی نشد

باتوقف جنگ ۱۲ روزه بین ایران و رژیم صهیونیستی، بررسی برخی از داده‌های می‌تواند در تحلیل رفتار اقتصادی مردم در طول جنگ به دولت و پژوهشگران کمک کند. این داده‌ها به دل‌نمردان کمک می‌کند جغرافیای پراکنش مردم در طول جنگ، نقاط پرتراфик، نقاط پرتقاضا برای کالا‌های اساسی و مهم‌تر از همه اقلام پرتقاضای مردم در طول جنگ را شناسایی و برای آن برنامه‌ریزی کند. این برنامه‌ریزی در عدم غافلگیری ناشی از جنگ احتمالی در آینده نیز می‌تواند به توزیع مناسب کالا‌های اساسی بین مردم و جلوگیری از کمبودها در برخی نقاط کشور کمک شایانی کند. یکی از این داده‌های مهم، داده‌های شبکه شاپرک از خرید کالا و خدمات است. این داده‌ها که شامل خریدهای کارت‌خوان‌ها، خرید موبایلی و خریدهای ابرازهای اینترنتی است، موارد حائز اهمیتی برای سیاست‌گذاران دارد. در گزارش پیش‌رو تمرکز ویژه‌ای بر روی تعداد تراکنش‌های شاپرکی گذاشته‌شده به‌طور مختصر نیز به ارزش ربالی این تراکنش‌ها اشاره شده است. دلیل این موضوع، دشواری (زمان‌بر بودن) محاسبه ارزش تراکنش‌ها در سطح استانی است. همچنین تعداد تراکنش‌ها به‌طور قابل توجهی به نشان‌دادن تراکنش‌های خرد، می‌تواند تصویر بهتری از رفتار مصرفی مردم داشته باشد. داده‌های شاپرک نشان می‌دهد تعداد تراکنش‌ها در خردادماه نسبت به اردیبهشت امسال کاهش ۳٫۳ درصدی و نسبت به خرداد سال ۱۴۰۳ رشد کمتر از یک درصدی داشته است. عدم رشد قابل توجه تعداد تراکنش‌ها به رغم فشار رسانه‌ای سنگین از سوی رسانه‌های معاند، گرچه بخشی از آن می‌تواند در نتیجه به تأخیر انداختن تراکنش‌های خریدهای غیر ضرور هم باشد، اما گواه ارزشمندی از انسجام اجتماعی مردم ایران در طول جنگ است که باعث شد توزیع کالا‌های اساسی در کل کشور طی دوره جنگ با مشکلات کمتری روبه‌رو شده و ما شاهد خالی شدن قفسه‌رو فروشگاه‌ها در نتیجه هجوم مردم و کمبود کالا‌های اساسی نباشیم.

رشد ۱ درصدی تراکنش‌ها مردمی که احتکار نکردند

در اغلب کشورها زمانی که اتفاق غیر منتظره، ناگهانی و غیر قابل پیش‌بینی مانند زلزله، سیل، طوفان یا جنگ رخ می‌دهد، معمولاً تصاویر زیادی از صف‌های طولانی جلوی فروشگاه‌ها و حتی بعضاً تصاویر غم‌انگیزی از هجوم حمله مردم به فروشگاه‌ها و خالی شدن قفسه آن‌ها منتشر می‌شود. نکته قابل تأمل اینکه، در جنگ ۱۲ روزه ایران و رژیم صهیونیستی گرچه با افزایش تردد در برخی از استان‌ها همچون استان‌های شمالی، در روزهای اول جنگ مردم شاهد تراфик سنگین و افزایش قابل توجه تقاضای اقلام اساسی همچون بنزین، و نان بودند، اما تقریباً هیچ تصویری از هجوم مردم به فروشگاه‌ها و خالی شدن قفسه‌های آن‌ها منتشر نشد. دراین خصوص، داده‌های شبکه شاپرک نیز موارد قابل تأملی را نشان می‌دهد. بر اساس این داده‌ا، تعداد تراکنش‌های خردادماه ۴ میلیارد و ۵۰۹ میلیون فقره بوده که نسبت به تراکنش‌های اردیبهشت سال جاری کاهش ۳٫۳ درصدی و نسبت به تعداد تراکنش‌های خرداد ۱۴۰۳ (تعداد ۴ میلیارد و ۴۶۶ میلیون فقره) افزایش کمتر از یک درصدی داشته است. گرچه بخش زیادی از تراکنش‌های خرید کالا و خدمات در ۹ روز انتهایی خردادماه تحت تأثیر جنگ قرار گرفت و انجام آن‌ها از سوی خریداران به زمان دیگری موکول شده (عمدتاً خریدهای غیر ضرور)، اما داده‌های شاپرک نشان می‌دهد خریدهای خُرد در خردادماه افزایش چشمگیری نداشته و می‌توان گفت مردم ایران در طول جنگ تحمیلی دست به احتکار اقلام اساسی که معمولاً در چنین حوادثی رخ می‌دهد، ن‌زده‌اند. این مشارکت و همراهی مردم موضوعی است که دو ل‌نمردان نیز بارها از آن به‌عنوان دستاورد ارزشمند انسجام اجتماعی یاد می‌کنند. توجه داشته باشیم گرچه بخشی از نیازهای غیر ضرور اعم از کالا و خدمات در آن ۹ روز انتهایی خردادماه از فرایند خرید مردم حذف شده، اما افزایش تراکنش‌های خرد می‌توانست روند داده‌های شبکه شاپرک را به‌طور اساسی تغییر داده و یا خالی شدن قفسه‌ها در برخی اقلام اساسی، دولت و کشور را با مشکلات جدی‌ر روبه‌رو کند. به عبارتی، گرچه دست دولت در ذخایر اقلام اساسی و ضروری کشور پر بود، اما افزایش شدید تقاضای کالا در برخی مناطق و استان‌ها می‌توانست تعادل عرضه و تقاضا را به هم زده و مشکل‌ساز شود، با این حال به‌رغم تبلیغات سنگین رسانه‌های معاند خریدهای مردم ایران در طول جنگ ۱۲ روزه تقریباً روان‌عادی داشته و این موضوع قابل تقدیر است.

رشد عجیب خریدهای بالای ۷۵ میلیون تومان!

در بخش کارت‌خوان‌های فروشگاه‌های طی خردادماه امسال حدود ۹۸٫۱ درصد از

تعداد تراکنش‌های خرید کارت‌خوان‌ها مربوط به خریدهای زیر ۲ میلیون تومان بوده است. در خرداد ۱۴۰۳ حدود ۹۹٫۹ درصد از تعداد تراکنش‌های کارت‌خوان‌ها مربوط به خریدهای زیر ۲ میلیون تومان بوده است. اما اتفاق قابل تأمل در بخش مبلغی یا ارزش تراکنش‌ها رخ داده است. طبق داده‌های شاپرک، در حالی که ۷۲ درصد از مبلغ تراکنش‌ها مربوط به خریدهای زیر ۱۰ میلیون تومان بوده، این عدد در خردادماه امسال برای تراکنش‌های زیر ۱۰ میلیون تومان ۲۴٫۵ درصد بوده است. براساس داده‌های شاپرک در خردادماه امسال در اتفاق قابل تأملی، ۵۰ درصد از تراکنش‌ها مربوط به خریدهای بالای ۷۵ میلیون تومان رخ داده است، سهمی که در خرداد ۱۴۰۳ حدود ۳٫۵ درصد بوده است. این اعداد نشان می‌دهد سهم چشمگیر خریدهای بالای ۷۵ میلیون تومان مربوط به مردم عادی نبوده و به نظر می‌رسد ناشی خریدهای احتیاطی و حتی تصور بدبینانه مربوط به احتکار برخی اصناف و فعالان بازار بوده است. البته حمله سایبری به بانک‌سپه و پاسارگادو اختلال سامانه‌های این دو بانک نیز می‌تواند عاملی در افزایش خریدهای با ارقام بالا از سوی اصناف و استفاده آنان از کارت‌خوان به جای سایر روش‌های انتقال پول باشد. نکته دیگری نیز که باید در اینجا به آن پرداخت این است که در بخش کارت‌خوان‌های فروشگاه‌ای، مقایسه طبقات خریدهای نیز نشان می‌دهد اتفاق غیر منتظره در بخش خریدهای خرد رخ نداده است، به‌طوری‌که تعداد ۳٫۶ میلیارد تراکنش کارت‌خوان‌ها مربوط به خریدهای زیر ۶۰۰ هزار تومان بوده که نسبت به خردادماه سال ۱۴۰۳ کاهش ۶ درصدی داشته است. همچنین تعداد تراکنش‌های بین ۶۰۰ هزار تومان تا ۲۰ میلیون تومان نیز از ۲۲۲ میلیون تراکنش در خرداد سال گذشته به رشد ۴۲ درصدی به ۳۱۶ میلیون تراکنش رسیده و تراکنش‌های بالای ۲۰ میلیون تومان نیز از ۴٫۳ میلیون تراکنش به رشد ۳۱ درصدی به ۵٫۶ میلیون تراکنش رسیده است.

ارزش تراکنش‌ها چقدر کم شد؟

گفته‌شد با توجه به اینکه بخش زیادی از تراکنش‌ها در زمان جنگ و حوادث طبیعی و غیر طبیعی مربوط به کالا‌های اساسی و خریدهای خرد است، در گزارش حاضر عمده مباحث پیرامون تعداد تراکنش‌ها بوده و سعی شده برای تصویرسازی بهتر از رفتار مردم در طول جنگ کمتر به رقم و ارزش تراکنش‌ها پرداخته شود. با این حال داده‌های شاپرک نشان می‌دهد در خردادماه امسال ارزش تراکنش‌های شاپرک حدود ۱۶۴۲ هزار میلیارد تومان بوده که نسبت به اردیبهشت کاهش ۵٫۲ درصدی داشته است. همچنین این میزان نسبت به خرداد ۱۴۰۳ افزایش بیش از ۳۲ درصدی داشته است. با توجه به اینکه قضاوت در خصوص ارزش تراکنش‌ها بدون توجه به تغییر و تحولات تورمی نمی‌تواند قضاوت دقیقی باشد، در اینجا ارزش حقیقی تراکنش‌ها نیز مقایسه شده است. طبق داده‌های شرکت شاپرک، در خردادماه امسال ارزش حقیقی (تورمزدا شده) تراکنش‌ها نسبت به خرداد سال گذشته کاهش نزدیک به ۲۷ درصدی داشته است.

استان‌های شمالی در خرید اول نشدند

یکی از نکات قابل تأمل در تراکنش‌های خردادماه که عملاً روز از جنگ را شامل می‌شود، تغییر و تحولات تعداد تراکنش‌های استانی شبکه شاپرک است. قبل از اینکه به بیان اعداد و ارقام بپردازیم، لازم به ذکر است که از آنجایی که بخش بزرگی از خریدهای مردم در حوادثی همچون جنگ، به خریدهای خُرد و مصرفی اختصاص دارد، انتظار این است که مقاصدی که بیشترین مهمانان را از استان‌ها و شهرهای دیگر میزبانی کرده‌اند، با افزایش قابل توجه در تعداد تراکنش‌ها روبه‌رو شوند.

در این خصوص داده‌های شس‌اپرک نشان می‌دهد در خردادماه امسال تعداد کل تراکنش‌های شاپرک (شامل کارت‌خوان‌ها، ابرازهای موبایلی و اینترنتی) ۴ میلیارد و ۵۰۹ میلیون فقره بوده که نسبت به تعداد ۴ میلیارد و ۶۶۳ میلیون فقره تراکنش در اردیبهشت کاهش ۳٫۳ درصدی داشته است.

در بین استان‌های کشور، تعداد تراکنش‌های استان زنجان در خردادماه نسبت به اردیبهشت امسال به طرز شگفت‌آوری با رشد ۱۰۶ درصدی روبه‌رو شده است. استان اردبیل در رتبه دوم قرار داشته و رشد تراکنش‌ها در این استان با فاصله بسیار زیاد حدود ۷٫۴ درصد بوده است. استان‌های گیلان و مازندران که گفته می‌شود با بیشترین تعداد مهمانان در دوره جنگ روبه‌رو بوده‌اند، رشد تعداد تراکنش‌ها در این دو استان شمالی به ترتیب ۶٫۷ و ۵٫۹ درصد بوده است. استان‌های لرستان، همدان، مرکزی، چهارمحال و بختیاری، گلستان و سمنان در رتبه‌های پنجم تا دهم قرار دارند، رشد تراکنش‌ها در این استان‌ها به ترتیب ۲٫۳/۸، ۲٫۳/۹، ۲٫۳/۳ و ۱٫۹ درصد بوده است.

اما طی خردادماه امسال در ۱۶ استان از ۳۱ استان کشور، تعداد تراکنش‌ها منفی بوده است، در صدر استان‌هایی که خرید کالا و خدمت کاهش شدیدی داشته،

راز تورم دوستی ساختاری در اقتصاد ایران

پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی، در گزارشی با عنوان «هدف‌گذاری تورم و ارزیابی بسترهای آن در اقتصاد ایران؛ درس‌هایی از واقعیات آشکارشده تورمی» به بررسی وضعیت کنترل تورم در ایران پرداخته است. در حالی که هدف‌گذاری تورم طی دو دهه گذشته به‌عنوان یکی از موفق‌ترین چهارچوب‌های سیاست پولی در کشورهای مختلف شناخته‌شده، تاؤثرترین گزارش پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی ایران، تصویری واقع‌بینانه از وضعیت اجرای این سیاست در اقتصاد ایران ارائه می‌دهد. بر اساس این گزارش، سیاست اقتصاد ایران به‌گونه‌ای است که امکان اجرای کامل این سیاست در شرایط فعلی وجود ندارد و باید به سمت رویکردی تدریجی و اقتضایی حرکت کرد.

پیش‌نیازهایی که در ایران فراهم نیست

کارشناسان بانک مرکزی بر این باورند موفقیت در اجرای هدف‌گذاری تورمی منوط به وجود شرایطی از قبیل استقلال بانک مرکزی، نبود سلطه مالی دولت، عدم هدف‌گذاری هم‌زمان نرخ ارز و تورم و در اختیار داشتن ابزارهای غیر مستقیم مؤثر همچون عملیات بازار باز و کنترل نرخ سود بانکی است. با این حال، در ایران با چالش‌هایی نظیر چندگانگی نرخ ارز، مداخلات مکرر دولت در سیاست پولی، کسری مزمن بودجه و وابستگی به منابع بانک مرکزی برای تأمین مالی، امکان اجرای مستقل و شفاف سیاست پولی فراهم نیست. همچنین بانک مرکزی، در غیاب بازار عمیق بدهی، عملاً ابزارهای غیر مستقیم سیاست‌گذاری را نیز در اختیار ندارد.

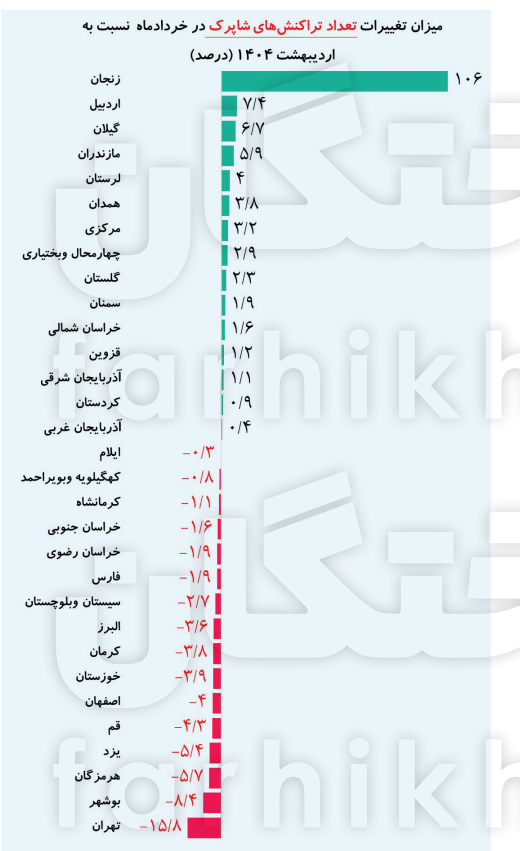
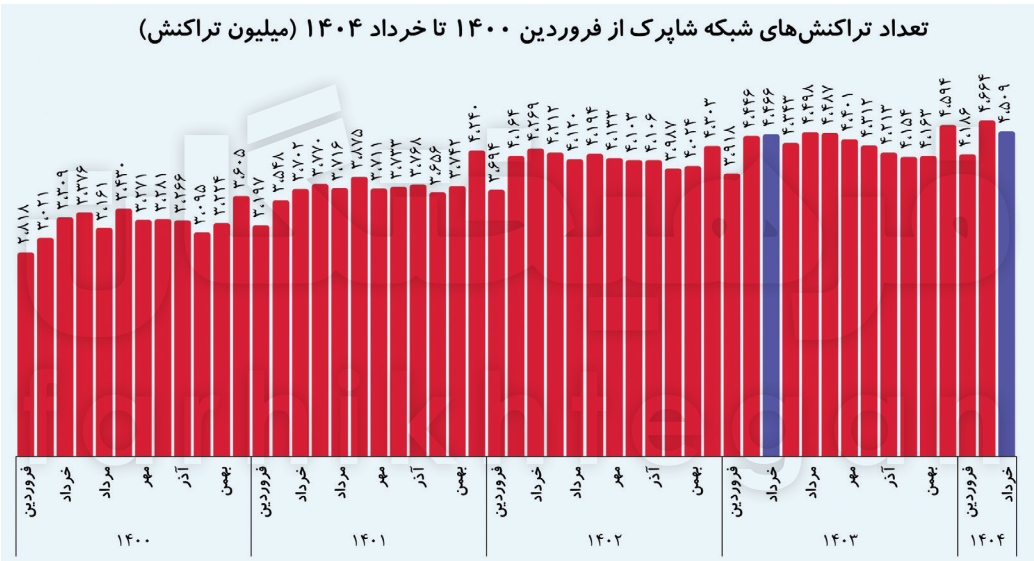
هدف‌گذاری تورمی سبک؛ نسخه بومی‌شده برای شرایط ایران

در واکنش به محدودیت‌های موجود در ساختار بانکی کشور، این گزارش از الگوی «هدف‌گذاری تورمی سبک» دفاع می‌کند؛ مدلی تدریجی و انعطاطی که برخی کشورهای در حال توسعه نیز به‌کار گرفته‌اند. ویژگی اصلی این مدل، عدم وابستگی کامل به تحقق تمامی پیش‌شرط‌های هدف‌گذاری کلاسیک و

تحلیل رفتار اقتصادی مردم در خرداد ۱۴۰۴

کردستان، خراسان شمالی و آذربایجان غربی نیز از دیگر استان‌هایی هستند که در رتبه‌های بعدی رشد تعداد تراکنش‌های شاپرک قرار گرفته‌اند. اما بازهم استان تهران با بیشترین کاهش تعداد تراکنش‌ها، در رتبه اول کاهش خرید کالا و خدمات قرار گرفته است. در این استان تعداد تراکنش‌های شاپرک در خردادماه امسال نسبت به خردادماه سال ۱۴۰۳ کاهش ۱۰٫۱ درصدی داشته است. هرزگان با ۲٫۷ درصد کاهش در رتبه دوم و البرز با ۱٫۹ درصد سوم است. استان‌های بوشهر، یزد و اصفهان نیز سه استان دیگری هستند که تراکنش‌های شاپرک در این استان‌ها کاهش یک تا ۲ درصدی داشته است.

اماد بخش ارزش تراکنش‌ها نیز، تراکنش‌های استان زنجان با رشد ۱۹٫۳ درصدی نسبت به اردیبهشت سال جاری در رتبه اول قرار دارد. اردبیل با ۱۳٫۲ درصد دوم و تراکنش‌های لرستان با رشد ۱۲٫۵ درصدی در رتبه سوم قرار دارد. چهارمحال و بختیاری، گیلان، خراسان شمالی، ایلام، مازندران و سمنان نیز به ترتیب ۹ تا ۱۰ درصد رشد در ارزش تراکنش‌ها، در رتبه‌های بعدی قرار دارند. اما بیشترین افت ارزش تراکنش‌ها نیز مربوط به استان تهران با ۱۸٫۲ درصد نسبت به اردیبهشت است. بوشهر با ۹٫۵ درصد کاهش دوم بوده و هرزگان با ۶٫۸ درصد سوم است. یزد، اصفهان و کرمان نیز در رتبه‌های بعدی قرار دارند که ارزش تراکنش‌های آنها نسبت به اردیبهشت سال جاری کاهش داشته است.

گزارش پژوهشکده پولی و بانکی در بخش دیگری به این بحث اشاره دارد که برخلاف تجربه کشورهای توسعه‌یافته که تورم مواد غذایی را پایدیمی‌ای زودگذر و تابع نوسانات بین‌المللی می‌دانند، در ایران، تورم این بخش پایدار و مزمن است. عواملی مانند وابستگی تولید داخلی به نهاده‌های وارداتی، اختلال در نظام توزیع و شبکه تأمین کالا، قیمت‌گذاری دستوری و فشارهای ارزی بر واردات کالا‌های اساسی، از دلایل عمده پایداری تورم به این صورت است. بر همین اساس، حذف بخش خوراکی‌ها از محاسبه تورم هسته در ایران تصمیمی غیرواقع‌گرایانه است. سیاست‌گذار پولی ناگزیر است در هدف‌گذاری تورمی، تغییرات قیمت مواد غذایی را نیز مدنظر قرار دهد.

نرخ ارز؛ هم ابزار کنترل، هم منشأ تورم

نرخ ارز در اقتصاد ایران همواره نقشی دوگانه ایفا کرده است. در دوره‌های وفور منابع نفتی، دولت‌ها از سرکوب نرخ ارز به‌عنوان ابزاری برای کنترل تورم استفاده کرده‌اند، در حالی که این سرکوب ارزی به افزایش پایه پولی و خلق نقدینگی منجر شده است.

در مقابل، در دوره‌هایی نظیر دهه اخیر که درآمدهای ارزی کاهش یافته، با تضعیف توان مداخله بانک مرکزی، جهش نرخ ارز اتفاق افتاده و تورم وارداتی به یکی از عوامل اصلی رشد قیمت‌ها تبدیل شده است.

همچنین برای پوشش کسری بودجه ناشی از کاهش درآمدهای ارزی، دولت‌ها به منابع بانک مرکزی یا بانک‌ها متوسل شده‌اند که در نهایت به افزایش نقدینگی و تشدید تورم منجر شده است.

در همین راستا، سیاست‌گذار باید به تدریج نرخ ارز را از نقش ابزاری در سیاست پولی کنار بگذارد و به‌جای آن از ابزارهای استانداردتری مانند نرخ بهره، اوراق بدهی و عملیات بازار باز استفاده کند.

چالش عرضه؛ تورمی که با کاهش تقاضا هم مهار نمی‌شود

یکی دیگر از نکات مهم گزارش، تأکید بر نقش تکنه‌های طرف عرضه

در تداوم تورم است. برخلاف انتظار، در برخی سال‌ها با وجود رکود و کاهش تقاضای حقیقی، قیمت برخی کالا‌ها رشد یافته‌اند. این پدیده به دلیل ضعف سمت عرضه اقتصاد و ناتوانی در پاسخ‌گویی به تقاضای موجود است.

عواملی مانند پایین بودن بهره‌وری تولید در سطح کلان، موانع نهادی و اداری و گمرکی، محدودیت واردات کالا‌های واسطه‌ای و سرمایه‌ای، وفقدان تعاملات پایدار تجاری بین‌المللی از عمده‌ترین دلایل آن هستند.

بر این اساس، اصلاح سمت عرضه نیازمند مجموعه‌ای از سیاست‌های مکمل از جنس نهادسازی، توسعه بازارها، بهبود زیرساخت‌ها و کاهش موانع اداری است که از حیطه اختیارات بانک مرکزی خارج بوده و نیازمند سیاست‌گذاری‌های سطح بالا و میان‌بخشی است.

۶ محور برای مهار تورم پایدار

مجموعه‌ای از توصیه‌های کلان برای کنترل بلندمدت تورم در ایران در شرایط فعلی کشور عبارت‌اند از:

- پذیرش واقع‌گرایانه نسبت به عدم امکان اجرای هدف‌گذاری تورمی کامل و حرکت به سمت الگوی سبک
- تقویت ابزارهای سیاست پولی غیر مستقیم و ارتقای شفافیت عملکرد بانک مرکزی
- فاصله‌گیری از تثبیت نرخ ارز و کاهش مداخله ارزی دولت
- افزایش تعاملات بین‌المللی به‌منظور بازسازی ظرفیت ارزی و پوشش کسری بودجه
- لحاظ‌کردن تورم مواد غذایی در هدف‌گذاری سیاست پولی
- اجرای اصلاحات نهادی برای توانمندسازی سمت عرضه

در پایان، ذکر این نکته ضروری است که ریشه‌های تورم در ایران صرفاً پولی نیست، بلکه ساختاری، نهادی، ارزی و بین‌المللی است. بنابراین، حل آن مستلزم رویکردی فرابخشی و تدریجی است که هم‌زمان به اصلاحات اقتصادی، مالی و حکمرانی توجه دارد.